

สิทธิและหน้าที่ของสตรีที่ตามมากฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

นางลำพรรณ นวามบุญลือ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๘

008431

i 16693309

๕

THE RIGHTS AND DUTIES OF WOMEN ACCORDING TO THAI LAWS
DURING THE BANGKOK PERIOD.

Mrs. Lampan Nuambunlue

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of Master of Arts
Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University

1976

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. พิชัยศรี ประจวบเหมาะ)

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.....
..... ประชวณกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี คุ้ม)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย : ศาสตราจารย์ ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
โดย นาง ลำพวรรณ นวมบุญลือ
แผนกวิชา ประวัติศาสตร์

หัวข้อวิทยานิพนธ์   สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ชื่อ   นางสาวพรรณ น่วมบุญลือ   แผนกวิชา   ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา   ๒๕๑๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาวิวัฒนาการแห่งสิทธิและหน้าที่ของสตรีไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เน้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยอาศัยกฎหมายต่าง ๆ เช่นกฎหมายตราสามดวง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติอื่น ๆ เป็นหลักในการวิเคราะห์

ความมุ่งหมายในการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อพิจารณาถึงบทบาทและสถานะภาพของสตรีทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งให้เห็นความสำคัญในเรื่องความเสมอภาคแห่งสิทธิและหน้าที่ของชายและหญิงในกฎหมาย โดยเน้นถึงความสำคัญของหญิงในฐานะเป็นคู่ชีวิตของชาย และความพยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อสตรีไปในทางที่ทำให้เข้าใจสตรีดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ สรุปได้ว่า ฐานะของสตรีตามกฎหมายไทยสมัยก่อน คอยกว่าบุรุษมาก สตรีมีแต่ภาระหน้าที่ ส่วนสิทธิแทบจะไม่มีเลย สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจเหนือภรรยาแม่แต่จะเขียนคำสั่งสอนก็ได้ ชายสมัยก่อนมีสิทธิในการมีภรรยาได้หลายคนโดยถูกต้องตามกฎหมาย ภรรยาคนใดที่ได้รับการยกย่องจากสามีให้เป็น "แม่เจ้าเรือน" จะมีศักดิ์เป็นภรรยาหลวง หญิงเองก็ยอมรับสภาพว่าตนอยู่ในความคุ้มครองของสามีทั้งในบ้านและนอกบ้าน ตามประเพณีที่ถือว่าชายเป็นช้างเท้าหน้าหญิงเป็นช้างเท้าหลัง

ตามกฎหมายสมัยก่อน หญิงมีฐานะเป็นเพียงทรัพย์สินอย่างหนึ่งของสามี สามีอาจขายหรือจำนำภรรยาเสียก็ได้ ด้านทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา หญิงไม่มีสิทธิจัดการทรัพย์สินใด ๆ ด้วยตนเอง เมื่อหย่าร้าง การแบ่งสินสมรสให้ชายได้ ๒ ส่วน หญิงได้เพียง ๑ ส่วน ตามหลัก "ชายหาบ หญิงคอน" เพราะถือว่าชายเป็นหัวหน้าในการทำมา

หากิน งานและความสามารถของหญิง นอกเหนือจากงานในบ้านยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

หลังจากประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ และ บรรพ ๖ ว่าด้วยครอบครัวและมรดก เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว สิทธิของสตรีก้าวหน้าขึ้นมาก กล่าวคือ ชายมีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายได้เพียงคนเดียว การแบ่งสินสมรสให้หลัก "เสมอภาค" คือได้ส่วนแบ่งคนละครึ่ง แต่สิทธิของหญิงยังไม่เท่าชายทุกประการ คือไม่อาจจัดการทรัพย์สินที่เกี่ยวกับสินบริคนที่ได้โดยไม่ได้ความยินยอมจากสามี และไม่สามารถฟ้องหย่าได้เมื่อสามีนอกใจ ส่วนสามีสามารถฟ้องหย่าได้เมื่อภรรยาคบชู้

เมื่อสตรีได้รับการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา ภาวะเศรษฐกิจบีบบังคับให้สตรีต้องออกทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยสามีเพิ่มพูนรายได้ แต่สตรียังประสบปัญหาค่าจ้างแรงงานซึ่งได้รับในอัตราต่ำกว่าชายในงานเกือบทุกประเภท และงานอาชีพหลายอย่างไม่ยอมรับสตรีเข้าทำงาน เช่น ผู้พิพากษา อัยการ ปลัดอำเภอ เป็นต้น

ความเท่าเทียมอย่างสมบูรณ์ระหว่างชายและหญิงตามกฎหมายเพิ่งได้รับการรับรองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยกำหนดไว้ในมาตรา ๒๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บทบัญญัติใด ๆ ที่ขัดต่อความเท่าเทียมแห่งสิทธิและหน้าที่ระหว่างเพศ ต้องได้รับการแก้ไข สำหรับการแก้ไขกฎหมายครอบครัวให้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมชายนั้น สภาผู้แทนราษฎรยอมรับหลักการแล้ว อยู่ระหว่างการแปรญัตติในการพิจารณาในวาระที่ ๑ นอกจากนี้ อคติที่บุคคลในสังคมที่มีต่อหญิงว่าหญิงไม่มีความสามารถเท่าชายก็ต้องขจัดให้หมดไป ทั้งนี้หญิงเองต้องแสดงความสามารถให้ประจักษ์ ขณะเดียวกัน หญิงต้องคำนึงถึงความสำคัญของภาระหน้าที่ในบ้านไม่น้อยไปกว่างานนอกบ้าน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเรื่องนี้คือ ทำให้ทราบถึงความเหลื่อมล้ำในสิทธิระหว่างชายและหญิงตามกฎหมาย และได้มีการต่อสู้ของหญิงไทยในปัจจุบัน เพื่อเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกันจนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะมีผลคือสังคม คือ สามารถใช้ทรัพยากรมนุษย์ได้เต็มที่ เนื่องจากสตรีที่มีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศ จะมีส่วนสร้างสรรค์บ้านเมืองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

Thesis Title   The Rights and Duties of Women according to
                                 Thai Laws during Bangkok period

Name   Mrs. Lampan Nuambunlue
                                 Department of History

Academic year   1976

ABSTRACT

This thesis is a study on the development of Thai women's rights and duties from the remote past to the present, focussing on the Bangkok Era (1782 - 1976). The principal sources of the study are ancient and modern laws and enactments, public and foreign materials.

The main purposes of this study are : to discuss the various stages of social and cultural development of the Thai women's status, compared with those in some other countries; to clarify muddled thinking on this highly controversial topic, i.e. women's rights, where inequalities and fallacies are seen for what they are; to stress the potential of woman as man's life partner; and to attempt to bring about a change of attitude toward women for better understanding.

From time immemorial up to the present day. Thai women have suffered from various forms of suppression and discrimination. The husband alone possessed what were called paternal powers over the family. Both the wives and the children were under his authority. He could chastise his wife or wives. The wife, who was his beloved and the "Mistress of the House" (Mae Chao Ruen), by law became privileged as his "Major Wife". All wives know where they stood and their lives were to be spent in the care of the husband, the children and the home. In public, they were traditionally regarded as the hind legs of the elephant. But inspite of the fact that they seemingly lead a sheltered life at home, many of them have great influence over their men, whether husbands and sons.

Only a century ago, Thai women were deemed by law as part of their husbands' property. He could sell or pledge any of his wives to anybody. The husband alone had the right to decide in the management of the community property. When a marriage came to an end either by death or divorce, the husband was entitled to two thirds of the community property on the legal maxim: "Chai Harb, Ying Korn", i.e. the man bears the heavy burden and the woman bears the light burden. A woman's right or ability to hold a responsible job apart from domestic duties had not been recognised.

These prejudices against women have deep historical and psychological roots. They were responsible for a fair part of marital friction and unhappiness in Thai homes, and undeniably one of the main causes for the impoverishment of our society.

One of the first signs of Thai women's liberation was shown in the year 1935, when the Laws on Family and Succession in the Civil and Commercial Code were passed. The year witnessed considerable improvements in the legal position of women. Under this Code, a man can have only one lawful wife. The community property must be shared equally between the husband and the wife on the termination of their marriage, but the wife cannot buy or sell any property without the husband's consent. Neither can the wife petition for divorce on the ground of her husband having mistresses or minor wives, but adultery by the wife constitutes a ground for divorce for the husband. When Thai women started receiving higher education, especially after the second World War, their status gradually improved. Also the economic pressure for them to work outside home to help the husband, the bread winner, to make both ends meet has been increasingly apparent during the last 20 years. Thai women have suffered some disadvantages in employment. Several professional jobs have been denied to women, e.g. military, judicial and administrative posts. Wages for women have been lower than those for men in most jobs.

Complete equality before the law between man and woman were secured just two years ago by the provision of section 28 of the new Constitution. However, all the laws discriminating rights, duties,

and responsibilities on the basis of sex remain to be changed accordingly in due course. Needless to say, there is still a strong prejudice against women. This difficulty can only gradually be removed by women themselves showing what they can do as the occasion arises. An equally difficult, but more persisting task for Thai women is how best to strike a balance between home and work, a new dual way of life for modern Thai women.

It is hoped that this study will be of some benefit, not only to those who are interested in Thai women's rights, but also to the Thai society at large, especially as the emphasis is laid upon the possibilities of contribution of modern Thai women towards building up better homes and a better society.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ก็ด้วยความช่วยเหลือของศาสตราจารย์
ธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกา อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ซึ่งได้ให้คำแนะนำ
ตั้งแต่การตั้งหัวข้อเรื่อง การวางโครงเรื่อง แนะนำเอกสารที่ใช้ในการศึกษา ตลอดจน
จนตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง และให้คำปรึกษา ให้ขอคิดเห็นตลอดมาด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง
ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจในความกรุณาของท่านเป็นที่สุด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ชำนาญเวช อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ช่วยควบคุมการวิจัยอีกท่านหนึ่งที่ได้กรุณาให้ความรู้ ความคิดเห็น
และคำแนะนำที่มีค่ายิ่ง ตลอดจนตรวจแก้ไขให้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้เขียนจึงขอกราบ
ขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณ คุณสมประสงค์ นวมบุญลือ ซึ่งให้การสนับสนุนและเอาใจช่วยอยู่เสมอ
โดยเฉพาะด้านการพิมพ์จนกระทั่งวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเป็นรูปเล่ม

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณา
ตรวจและแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จไปด้วยดี

ลำพวรรณ นวมบุญลือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิติกรรมประกาศ	ณ

บทที่

บทนำ	๑
๑. สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๕
๑.๑ ฐานะของสตรีตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์	๘
๑.๒ ฐานะของสตรีตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๔
๑.๓ ฐานะของสตรีตามกฎหมายมั่งรายศาสตร์	๑๘
๑.๔ ฐานะของสตรีตามกฎหมายสมัยพระรามาธิบดีที่ ๑	๒๒
๑.๕ ฐานะของสตรีตามกฎหมายสมัยพระเจ้าปราสาททอง	๕๓
๑.๖ การห้ามแต่งงานกับคนต่างชาติศาสนา	๖๐
๑.๗ ฐานะของสตรีที่ทางบ้านเศรษฐกิจ	๖๔
๑.๘ บทบาทสตรีในทางสังคม	๖๖
๒. สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๖๘
๒.๑ การชำระประมวลกฎหมายของแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	๖๘
๒.๒ กฎหมายตราสามดวง หรือ ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑	๗๒
๒.๓ การชำระกฎหมายลักษณะฉัวเมีย	๗๒
๒.๔ ฐานะของสตรีตามกฎหมายลักษณะฉัวเมีย	๗๖
๒.๕ วิวัฒนาการของฐานะสตรีตามกฎหมายตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	๘๗
๒.๖ การแบ่งชั้นของสตรีไทยตามระบอบศักดินา	๘๘

✓ ๒.๗	การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิสตรีเพิ่มเติมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๕๕
๒.๘	การแก้ไขระเบียบข้อบังคับสตรีในราชสำนัก	๑๐๓
✓ ๒.๘	บทบาทของสตรีทางสังคมและเศรษฐกิจ	๑๐๙
๓.	ฐานะของสตรีไทยในยุคนิโฎฎิรระบบกฎหมายใหม่	๑๑๘
๓.๑	พัฒนาการของสิทธิสตรีสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๑๘
๓.๑.๑	การจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา	๑๑๘
๓.๑.๒	การประกาศเลิกทาส	๑๑๘
✓ ๓.๑.๓	การตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิสตรี	๑๑๙
✓ ๓.๑.๔	บทบาทสตรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๒๔
๓.๑.๕	เทียนวรรณ นักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี	๑๒๕
๓.๒	พัฒนาการของสิทธิสตรีสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๒๘
✓ ๓.๒.๑	การส่งเสริมการศึกษา	๑๒๙
๓.๒.๒	แนวพระราชดำริเกี่ยวกับฐานะของสตรีไทย	๑๒๙
๓.๒.๓	การประกาศพระราชบัญญัติลักษณะจดทะเบียนครอบครัว	๑๓๔
๓.๒.๔	ประกาศกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งราชการในพระราชสำนัก	๑๔๔
๓.๓	ฐานะของสตรีภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕	๑๔๖
๓.๓.๑	การพิจารณาร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยให้ชายมีภรรยาตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว	๑๔๖
๓.๓.๒	การเปลี่ยนแปลงกฏหมายครั้งสำคัญของสิทธิสตรีไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๕	๑๔๘

๓.๔	เปรียบเทียบฐานะสตรีตามกฎหมายไทยสมัยก่อนกับประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์	๑๕๕
๓.๕	เปรียบเทียบฐานะสตรีไทยกับฐานะสตรีนานาชาติ	๑๖๐
๔.	สิทธิสตรีตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๗	๑๗๕
๔.๑	การเรียกร้องสิทธิบางประการให้เสมอภาคกับชายตามรัฐธรรมนูญ	๑๗๕
๔.๒	พัฒนาการในการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ	๑๘๘
๔.๓	สิทธิสตรีด้านการจ้างงานและการประกอบอาชีพ	๑๙๐
๔.๔	กฎหมายพิเศษว่าด้วยลักษณะครอบครัวและมรดกในสี่จังหวัดภาคใต้	๑๙๗
๔.๕	ทัศนคติของบุคคลในสังคมที่มีต่อสิทธิสตรี	๒๐๒
๔.๖	สรุปข้อเสนอแนะของบุคคลหลายฝ่ายที่มีต่อการเรียกร้องสิทธิสตรี	๒๐๔
๔.๗	ผลที่จะเกิดต่อสังคมในการมีสิทธิเสมอภาคของหญิงและชาย	๒๐๕
๕.	บทสรุป	๒๐๘
บรรณานุกรม	. . . . .	๒๑๔
ภาคผนวก	. . . . .	๒๒๒
ประวัติการศึกษา	. . . . .	๒๓๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย